

GEO VASILE

**CRONICĂ LA ROMANUL
MUNTELE DE GREAȚĂ de VALERIU ARMEANU**

**ROMANUL ROMÂNIEI COMUNISTE:
STABILIMENT PSIHIATRIC, CURTE FANARIOTĂ,
SINTEZĂ A IDIOLECTELOR**

În culisele celui mai recent roman al său *Muntele de greață* (Editura Tipo Radical, 2015, 625 p.), al cărui titlu exprimă în chipul cel mai sugestiv idiosincraziile de-o viață ale autorului, ne inițiază chiar scriitorul, severineanul Valeriu Armeanu. Așadar suntem preveniți că e vorba de o ficțiune stranie despre o lume la fel de stranie. Ponderea în cele 26 de capitole o dețin texte din cărți publicate anterior, întrețesute cu fragmente din proze inedite și care “se integrau în arhitectura unui concept”. *Straniu*, pentru talentatul nostru povestitor este sinonim cu anormalul ce coabitează cu normalul, profanându-l și dezînsuflețindu-l.

Ni se propune un soi de *pavilion al canceroșilor*, spațiu carcerar, gulag și totodată ospiciu amintind atât de Soljenițin sau de Vasili Grosman, unde sunt internați devalma rebuturi umane, cu un trecut înfiorător, tarate de numeroase bolii psihice și sindroame inventariate în tratatele de specialitate, dar și intelectuali cu studii în Franța sau Anglia, preoți (caterisitul

Melente Zăvorâtul etc.) sau universitari anticomuniști, filosofi (a se vedea cazul lui Calistrat Stavrositu) numiți de haidamacii deghizați în sanitari ce-i păzeau și nu de puține ori îi torturau, *leproșii*. Aceștia din urmă aveau parte de aceleași tratamente ca și subiecții “psihotici, dominați de anomalii de tot felul de malformații provenite din trisomii sau alte moșteniri genetice”, ba uneori mai bestial, urmărindu-se de fapt decerebrarea lor sau de-a dreptul exterminarea. Foarte puține sunt romanele apărute la noi după 1990 și care au abordat folosirea de către regimul comunist a psihiatriei în scopuri politice. Acest subiect fusese tratat în anii șaptezeci, dar la modul științific și politic, de psihiatrul Ion Vianu, aflat în exil în Elveția: “La répression psychiatrique en Europe de l’Est” (Paris, 1971).

Muntele de greață este un spațiu concentraționar al cruzimilor și fărădelegilor, o rețea arahneică în centrul căreia se află numitul Cazimir Dafa, zis și Stăpânul peste cei internați în stabilimentul spitalicesc. Fost profesor de filosofie la un liceu din București, avusese o clipă de sinceritate în fața elevilor în privința marxismului. A doua zi fusese ridicat de securitate și “ascuns” ani în șir în acel stabiliment de psihiatrie. Acum trona pe cel mai mare pat al salonului. Tratamentele medicale abuzive făcuseră din el un cocteil de boli psihice, cu fixații de dictator feroce și absolutism, de unde și incurabilul delir de grandoare. Joacă succesiv sau simultan roluri diferite în epoci diferite, cu precădere în cea fanariotă și în ultimii zece ani ai mileniului trei. Înconjurat de o curte de codoși și lingușitori care i se adresează cu Măria Ta, respectivul psihopat putea oricând intra fie în pielea fanariotului smintit Ioan Vodă Caragea, folosindu-i limbajul de epocă, cu turcismele inerente, inclusiv argoul măhălăliilor Bucureștilor (Chirigiilor, Zavragiilor, Zlătarilor, Lipscanilor etc.) fie în cea a unui recent șef de stat, fost păianjenul din centrul unei vaste rețele mafioate.

Respectivul personaj interpretat, zis și Hăhăilă, Șpanchiul sau Chiorpaliul, faimos prin câteva ziceri tip “Iarna nu-i ca vara”, “găozari” sau “Să trăiți bine” adresate gloatei sau jurnaliștilor, avusese grijă să secătuiască această țară de tot ce mai avea de preț: bunuri materiale imense, valori umane, sociale și intelectuale de anvergură universală, libertate, demnitate, curățenie sufletească, spiritualitate.

La prima vedere, pacienții *Balamucului*, cu excepția celor agitați, păreau oameni normali, inclusiv Cazimir. De fapt aveau o fișă clinică fără limite: cebocefali, isterici, dizarmonici, instabili, mitomani, schizofrenici, cu afecțiuni provocate de ecomanie, egofilie, disforie isteroidă, mizerie fiziologică sau narcisism, cu obsesii mistico-astrologice (fostul pustnic Dionisie Hefaitul cel prea smerit, ce bate câmpii cu grație între profeții și viziuni desprinse din Biblie, ezoterism și mitologie!) sau erotice ce includeau tot repertoriu de perversiuni aferente. Excelau mai ales în labilitate psihică și dedublare a personalității, în conexiuni inverse, frizând ilogismul (sindromul Ganser), absurdul și umorul negru. Cel mai nimerit este însă să oferim câteva eșantioane de personaje și limbaj, ce atestă unicitatea prozei lui Valeriu Armeanu, a talentului de a zugrăvi prin expresivitatea verbului. Ne reîntâlnim de pildă, cu Daolică, “zis și Limbă Acră, un ciormalău jegos care îl codoșea pe Cazimir, strecurându-i în ureche tot felul de minciuni și ineptii, sărea noaptea gardul pavilionului și intra prin locuri

dosnice în pavilionul femeilor pe care le morfolea și le hărtănea, ostoindu-și poftele de dârlău primitiv, dominat de obsesii falice“. Crescut în mahalaua Calicilor, “Daolică era slab mort, i se veda cimitirul prin urechi, iar buzele lui tivite și pielea de culoarea măslinii ce dă în putrefacție, te făcea să crezi că la origini, străbunii lui fuseseră gorile (...).”

În netă contradicție cu desfrâul apucăturilor acestei faune tip *curtea miracolelor*, este Calistrat Stavrositu, unul dintre puținele personaje cu care naratorul poate avea un dialog un schimb de idei, iluminant și consolator, căci filosoful este un apologet al iubirii ca apropiere de Dumnezeu, al Cuvântului înaripat, metaforă a Demiurgului.

Mărturia lui Stavrositu (un alter ego al autorului, credem!) este de fapt arta poetică și crezul scriitorului Armeanu, formulate în fraze memorabile ce ne trimit la eseistica poezilor filosofi Lucian Blaga, V.Voculescu Nichifor Crainic, a Părintelui Stăniloae, sau la imnele lui Roman Melodul: “Dumnezeule, știi tu de ce plânge Cain? Mă supun, ție, căință și ție suferință și vă rog să-mi îngăduiți să aprind doar o lumânare pentru cei care nu au iubit niciodată. Mă supun vouă, mai ales de când ați devenit un Pustiu care a uita să-și inventeze nisipul. Și acolo, unde apele se vor întoarce din albia lor și unde chipul dragostei va fi crucificat, se va izbăvi Cuvântul lui Dumnezeu, cel care își va lua miresmele din sintagme. (...) Purtăm în noi și focul și cenușa unui destin care ne devoră, care nu are variabile, pentru că dacă i-a mai rămas un coeficient de refracție, cu siguranță este în palma lui Dumnezeu. Atunci de ce ne îngrozește moartea, de vreme ce Eros și Thanatos au același genom? (...) Se spune că Ioan Botezătorul, ajuns în pustiu, mânca fluturi, crezând că sunt libelule. Doamne, câtă sfințenie și câtă candoare a putut să adune această Eroare. Dați-mi voie să cred că nimeni nu a plagiat Haosul atât de bine ca Ioan Botezătorul. Se crede că ar fi fost decapitat. Nimic mai fals. Ioan Botezătorul a murit intoxicat de eroare. (...) Câtă eroare atâta barbarie: Dar barbariei nu-i datorăm nimic, poate doar greață, acel Munte de Greață care rămâne în urma unui destin vandalizat” .

Să-l ascultăm dar și pe Melente Zăvorătu, un pitoresc dar foarte înțelept și acid personaj în privința veștejirii ideologiei totalitare, inamic declarat al Măriei Sale Șpanchiul căruia îi citește în conjuncția stelelor „calea pierzaniei”.

Melente se află și el printre partenerii de dialog ai naratorului în susținerea pamfletului anticomunist, filon narativ și eseistic princeps al romanului *Muntele de greață*: „Comunismul este o spaimă continuă, este o noapte care nu se mai termină, fiindcă vine din Apocalipsă, din drojdia mizeriei umane în care colcăie minciuni și cuvinte perverse, dintr-o rabie rebelă la tratament. Aș spune fără să greșesc că ideologia comunistă este locul unde moartea se întâlnește cu veșnicia, unde vântul se întâlnește cu veșnicia, unde vântul se întâlnește cu deșertul, unde Dumnezeu se întâlnește cu pustiuul “.

Atașante sunt și povestirile personajului Mudava, despre iubire și cruzime, cu figuri feminine - mucenițe sau îngerii ai seducției fără întoarcere -, dar și dialogurile sale cuceritoare cu profesorul Stavrositu. Am putea oferi numeroase probe de stil narativ prin care Valeriu Armeanu performează pe un ambitus aproape nefiresc, între evocări, dialoguri

și portrete infernale, horror de-a dreptul (uciderea lui Pirică sau a Pulcheriei) și cele preacurate, înălțătoare, luminoase, emoționante, pline de miez precum versetele citite în bisericile noastre ortodoxe.

Demnă de remarcat este documentarea serioasă a scriitorului asupra vremurilor lui Caragea, a Bucureștiului cu sălașul Stăpânului de la Curtea Veche, cu mahalalele și locuitorii săi, cu tavernele sale, cu grozăvia birurilor ce-i năpăstuiau pe valahi, cu bisericile și podurile Dâmboviței pe sub care se adăposteau milogii și desmoșteniții sorții. Personajele, recrutate din toate rangurile sociale și profesionale, ca să zicem așa, de la jupânese și beizadele până la ultimele scursuri umane tip, bețivi, ciorditori, hingheri, vidanjori, hoitarii din vremea ciumei apocaliptice, prostituate etc.. Numiții sau numitele Belioaie Duroi, Pârnci, Mite Varvaric, Gengerica, Părpălica și, bineînțeles Uța cea Sălbatecă, slăbiciunea pe viață a Chiorpaliului, potopesc cititorul inclusiv prin acuitatea onomastică ce le țintuiește în insectarul moralistului Armeanu. Ambitusul stilistic, cum spuneam, este de la unul aulic, ideatic, artistic, bisericesc, poetic și autentic cronicăresc până la cel desprins parcă dintr-un tratat de demonologie populat de ființe posedate pe ultima treaptă de degradare umană.

Nu știm cât din semantica folosită din belșug de autor ține de imaginație, inventivitate și ludic și cât de cea atestată de lingviști, atlase dialectale etc. Ne este teamă că, după ce vor fi citit acest volum de proză, specialiștii vor simți nevoia să-și facă un repertoriu al unor lexeme rarissime, dacă nu unicate, spre a se consulta cu autorul. Cu siguranță vor avea mari surprize...

Oricum, Valeriu Armeanu dă și prin această carte proba unui prozator de forță: aflat formal în siajul narațiunii clasice, stilistic însă fiind o sinteză a expresivității limbajului, și a climatelor și tipologiei reperabile și în autori precum Budai-Deleanu, Mateiu Caragiale, G.M. Zamfirescu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Barbu, Marin Preda, Ștefan Bănuțescu, dar și din noul val de după anii nouăzeci, tip Radu Aldulescu, Emil Brumar, Cezar - Paul Bădescu, Doina Ruști etc.

Viziunea de ansamblu a autorului asupra lumii zugrăvite este una realist-autenticistă, realist-parodică, realist-satirică, realist-grotescă, de vreme ce capitolele romanului pivotează de cele mai multe ori în jurul unor personaje aflate sub zodia anormalității, când nu sunt de-a dreptul decerebrați, rămași în urmă pe scara evoluției, bețivi litigioși, mânați de instinct, zoofili sau sodomiți, reziduuri umane anatomic vorbind, făptuitori ai unor delictelor de tot felul.

Dar farmecul prozei lui Armeanu nu constă atât în faptul că propune neîncetat acțiuni și dialog, cât în vertiginoasele cascade lexicale, în care recunoaștem, alături de cea mai cultă, limpede și fermecătoare limbă română, un hibrid de jargon sau argou al periferiilor malfamate, amintind de română, țigănească și turcească diseminată cu regionalisme. Valeriu Armeanu nu are doar această nemântuită apetență a limbajului vorbit (suntem convingeți că autorul își ascultă personajele în timp ce scrie), un hibrid de limbaje, graiuri și idiolecte ce se generează înrâurindu-se reciproc, ci și o înclinație scientistă, psihanalitică de a oferi fișa clinică a protagoniștilor țarați, între care Stăpânul zis Chiorpaliul, e în top.

Muntele de greață este o masivă fabulație-parabolă cu reprezentări reale în epoci istorice diferite, de multe ori coexistente sau interșanjabile: un unic coșmar, readus în actualitate, fie din istoria mai depărtată, fie din cea mai recentă, spre luare aminte, căci o nație ce-și uită trecutul, riscă să-l repete.

Deși prin limbajul deosebit de bogat, succulent, când neologic, când cronicăresc Valeriu Armeanu pare a face frescă istorică, autorul nu oferă decât eșantioane și meandre epice din acele epoci, pe care istoricii nu se pot baza. Lingviștii și dialectologii însă au cu siguranță la dispoziție un mănos teren de cercetare a valențelor și inventivității lexicale și onomastice oferite de un inepuizabil artist, poate unic în breasla prozatorilor noștri în privința cunoașterii limbii române în toate nuanțele și ipostazele ei: de la descrierea benignă la evocarea fantastic-onirică, de la amalgamarea barocă într-un belșug copleșitor de sinonime și miresme de vechi letopiseți la grotescul, pamfletul și caricaturalul bestiarului portretizat inclusiv psihic și psihanalitic. Înfierarea răului, fie el de tip fanariot, fie comunist-bolșevizant sau nazist, fie de tip mafirot, specific vremurilor pe care le trăim, este o misiune de căpătâi, dar și un credo estetic și moral al romancierului, ce nu întâmplător își justifică *muntele de greață* printr-un motto ce deschide cartea: "Indiferența față de rău este mai periculoasă decât răul în sine "

Povestitorul este, bineînțeles, unul din *leproșii* internați inexplicabil "în sanatoriul de boli psihice", dar nu înainte de a fi făcut turul celor mai crunte închisori din țară, inclusiv Zarca Aiudului. Fusese condamnat pentru două eseuri politice "Maladia puterii" și "Spaima la români", evident polemice vs ideologia comunistă, această "hemoragie de iluzii", de falsuri și teroare ce "a început în taiga și a sfârșit în hazna" cum atât de incisiv și original se exprimă romancierul Valeriu Armeanu.

Apropiindu-ne de sfârșitul însemnărilor noastre despre acest roman ce merită atenția juriului pentru marele premiu pentru literatură al Academiei Române, să-i dăm cuvântul profesorului Stavrositu, acest aler ego al romancierului: "Slavă ție, Munte de Greață. Ochii mei sunt reci ca un fiord din Laponia. Nu mi-a mai rămas sub pleoape decât o lacrimă de gheață care refuză să cadă de teamă să nu ia forma îngerului care mă apără." (...) În lipsa monstruoasei doctrine comuniste, sugerează autorul, "omul nu ar fi știut niciodată care este lungimea drumului de la demon la divinitate. Cu timpul și-a dat seama că acest rapt filosofic are o hieratică perversă". Din palimpsestul acestei hieratici perverse Valeriu Armeanu pune pe masa istoriei zăcămintele unei boli cronice și ale unui blestem toxic, ce în lipsa unui antidot, pot declanșa chiar autonimicirea noastră ca popor.